

УДК 007 : 94(47).084.1

Яблоновська Н.,*доктор філологічних наук, професор (м. Сімферополь, Україна)***Джалілова Л.,***кандидат філологічних наук, доцент**(м. Сімферополь, Україна)*

КРИМСЬКОТАТАРСЬКИЙ ЧАСОПИС «АСРИЙ МУСУЛЬМАНЛЫКЪ» ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ 1920-х РОКІВ

Метою статті стало встановлення історії створення, завдань, авторського складу, структури, проблемно-тематичної своєрідності, формально-видавничих характеристик кримського щомісячного релігійного, наукового і філософського журналу «Асрий мусульманлыкъ». Міждисциплінарний характер статті зумовив використання методів філологічного та історичного дослідження: культурно-історичного, описового, історико-типологічного. Зміст журналу досліджувався методами проблемно-тематичного аналізу з урахуванням історичного контексту. Зроблено висновок про те, що матеріали «Асрий мусульманлыкъ»: 1) розкривають ідейні погляди і основні напрямки діяльності Народного управління релігійними справами мусульман Криму (НУРСМК); 2) поєднують ісламську тематику, традиції кримськотатарської журналістики, започатковані виданнями І. Гаспринського (тема освіти, в тому числі релігійної, прав жінок, єдності тюркського світу), і реалії «нової» доби.

Ключові слова: «Асрий мусульманлыкъ»; Крим; мусульманський журнал; кримськотатарська преса; етнічна преса.

Вступ

Мусульманська преса Криму залишається практично не дослідженим сегментом історії вітчизняної журналістики. Особливий інтерес становить перший мусульманський журнал півострова «Асрий мусульманлыкъ» («Сучасне мусульманство»), який став друкованим органом Народного управління з релігійних справ мусульман Кримської АРСР (НУРСМК). Історики, які займалися вивченням життя кримських мусульман у 1920-ті рр. [1–7], практично не зверталися до цього видання. Виняток складають роботи тюркомовних дослідників Е. Хайруддінової, у статтях якої «Асрий мусульманлыкъ» став джерелом інформації про роботу НУРСМК, діяльність Ради Улемів при ньому та з'їзди кримських мусульман [8–12], та Неше Канлідере, у магістерській роботі якої (університет Мармара (м. Стамбул), 2004 р.) за допомогою журналу «Асрий мусульманлыкъ» було досліджено іслам у Криму в перші роки більшовицької влади [13].

У той же час у вітчизняному журналістикознавстві часопис «Асрий мусульманлыкъ» ще ніким не було розглянуто, що й спричинило наше звернення до нього як до об'єкту дослідження.

Метою нашої статті стало встановлення історії створення, завдань, авторського складу, структури, проблемно-тематичної своєрідності, формально-видавничих характеристик кримського щомісячного релігійного, наукового і філософського журналу «Асрий мусульманлыкъ».

Перші спроби випуску в Криму мусульманських ЗМІ відносяться до періоду правління П. М. Врангеля, за якого в Сімферополі видавалися газети «Къырым мусульманлары» («Кримські мусульмани») (березень–травень 1920 г.) [13, 143] і «Къырым мусульманлары седасы» («Голос кримських мусульман») (червень–серпень 1920 р.) [13, 143–144]. Але їх існування з економічних і політичних причин було дуже нетривалим.

Для більшовиків, які прийшли до влади на півострові наприкінці 1920 р., організація мусульманських періодичних друкованих видань не була актуальною.

Однак після оголошення РКП(б) курсу на підтримку корінних народів для відкриття мусульманських друкованих органів з'явилися серйозні передумови.

Так, необхідність надання допомоги представникам національних меншин Криму, які «ще не цілком позбулися напівпатріархального напівфеодального побуту», але «залучені в русло радянського розвитку», була зазначена вже в березні 1921 р. в спеціальній резолюції «Про чергові завдання в національному питанні» X з'їзду РКП (б) [14, 252].

18 жовтня 1921 року була утворена Кримська Автономна Радянська Соціалістична Республіка, в Конституції якої декларувалася «вільний, рівний і тісний союз національних груп трудящого населення Криму», кримські татари були названі «найзначнішою народністю» в Криму, а кримськотатарську мову поряд з російською було оголошено державною [15, 257].

На початку 1922 р. представниками мусульманських громад Криму був розроблений проект «Положення про Народне управління релігійними справами мусульман Кр.ССР» (НУРСМК)[6, 274], яке фактично мало посісти місце колишнього Таврійського магометанського духовного правління.

15 січня 1923 р. в Сімферополі був проведений перший за радянських часів всекримський з'їзд мусульман, головною метою якого було відновлення організаційної структури мусульманської громади Криму [6, 281–282]. На з'їзді проект «Положення про організацію мусульманського правління у справах релігії» було розглянуто й прийнято [6, 274–278].

5 лютого 1923 року проект був затверджений КримНКВС (на підставі висновку Адміністративного Управління, постанов ВЦВК і Раднаркому Криму від 3 серпня 1922 р.) [6, 279], і НУРСМК (Къырым мусульманлары халкъ идаре–и шеріеси) було створено офіційно, хоча і «не отримало статусу і прав юридичної особи». З цього моменту почалося формування мусульманських громад на місцях. Остаточна легалізація НУРСМК Криму була завершена тільки після видання інструкції НКВС і Народного комісаріату юстиції РРФСР від 27 квітня 1923 р. [6, 280]. Першим головою НУРСМК (муфтієм) став Ібраїм Тарпі.

У квітні 1923 р. XII з'їздом РКП(б) була проголошена політика коренізації, основним напрямком якої в Криму стала татаризація.

1–5 вересня 1924 року відбувся другий з'їзд представників мусульманських громад Криму, на якому особливу увагу було приділено просуванню ісламу і діяльності НУРСМК у ЗМІ. У зв'язку з цим з'їздом було прийнято рішення про видання власного друкованого органу НУРСМК – журналу «Асрий мусульманлыкъ» («Сучасне мусульманство»).

Методи дослідження

Міждисциплінарний характер дослідження зумовив використання як загальнонаукових, так і конкретних методів філологічного та історичного дослідження: культурно-історичного, описового, історико-типологічного. Зміст журналу досліджувався методом проблемно-тематичного аналізу. Аналіз змісту публікацій відбувався в історичному контексті, з урахуванням сучасних історичних оцінок минулого. За допомогою методу системного аналізу об'єкт дослідження розглядався як частина системи радянських ЗМІ 1920-х років. Структурно-функціональний метод дав змогу розглядати кримськотатарський мусульманський журнал «Асрий мусульманлыкъ» як частину системи партійного керівництва пресою та партійної політики коренізації.

Результати й обговорення

Перший номер видання вийшов 1 листопада 1924 р. Відповідальним редактором журналу став Аджі Халіл Муслієдін (так ім'я цього громадського і релігійного діяча надається в радянських російськомовних джерелах, і в тому числі в самому журналі у вихідних даних російською мовою), або Хаджі Муслієддін (згідно з правильною транслітерацією арабографічного написання прізвища в журналі), обраний на з'їзді керівником НУРСМК замість І. Тарпі. Видавцем журналу було зазначено Релігійне управління мусульман Криму. Редакція знаходилася в Сімферополі, в приміщенні НУРСМК по вулиці Субхі (нині – Крилова), 56 (будинок Ісмаїла Сулеймановича Аїрчинського).

Періодичність виходу журналу, оголошеного редакцією щомісячним, була нерегулярною, і за три роки його видання вийшло тільки 16 номерів: № 1 – 1 листопада 1924 р., № 2 – 1 січня 1925 р., № 3 – 1 лютого 1925 р., № 4 – березень 1925 р., № 5 – 25 червня 1925 р., № 6 – серпень 1925 р., № 7 – жовтень 1925 р., № 8 – грудень 1925 р., № 9 – лютий 1926 р., № 10 – квітень 1926 р., № 11 – червень 1926 р., № 12 – вересень 1926 р., № 13 – листопад 1926 р., № 14 – січень 1927 р., № 15 – червень 1927 р., № 16 – вересень 1927 р.

У роботі журналу брали активну участь як члени центрального апарату НУРСМК: Хаджі Муслієддін (муфтієй), Хабіб Ешреф (секретар), Ісмаїл Сулейман (заступник голови), Джемаледдін Віраті, – так і імами з різних куточків Криму.

Окрім цього, журнал активно публікував вітчизняних і зарубіжних богословів, на чії твори спиралися в своїх поглядах члени НУРСМК: єгипетського громадського і релігійного діяча, колишнього муфтія Єгипту Мухаммада Абдо, башкирського і татарського письменника-просвітителя, релігійного діяча, муфтія Центрального Духовного Управління мусульман (ЦДУМ) Різаеддіна Фахреддіна, казанського улема, мударріса, заступника голови і кадія ЦДУМ Кашшафа Тарджемані (Кашшафетдіна Тарджеманова), видатного татарського філософа-богослова, одного з лідерів джадідизму Мусу Бігеєва (під псевдонімом «Муса Джарулла»), видатного просвітителя, громадського діяча, богослова, реформатора ісламу, письменника, кадія з Уфи Зію Камалі (Зияеддіна Камалетдінова).

Наклад часопису становив 1 тис. для №№ 1–3, а починаючи з № 4 – 2 тис. примірників. Окремий номер включав не більше 30 сторінок. Нумерація сторінок була наскрізною – від номера до номера. «Асрий мусульманлыкъ» друкувався в Сімферополі, в 1-й міській типо-літографії «КПТ». Ціна першого номера склала 1 рубль, передплата на 6 місяців коштувала 3 рублі, на рік – 6 рублів.

Гаслом «Асрий мусульманлыкъ» стала цитата з 3 сури Корану «Аль Імран» про єднання у вірі: «Міцно тримайтеся за мотузку Аллаха всі разом і не розпадетесь» (3: 103). Неважко помітити, що цей релігійний заклик перегукувався з популярним гаслом радянських газет: «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!».

Крім цього, гасло «Сучасного мусульманства» зберігало спадкоємність і з відомим девізом газети І. Гаспринського «Терджиман» про єдність тюркомовних народів: «Єдність в думках, словах і ділах».

Так само, як і в «Терджимані», мовою кримського мусульманського журналу стала загальнотюркська огузька літературна мова османі кінця XIX – початку XX ст., яка проявляється в дієслівних закінченнях на -йор (-yog)). У той же час в текстах «Сучасного мусульманства» можна відзначити велику кількість русизмів, що позначають прикмети нової епохи. Очевидно, редакція журналу не знайшла кримськотатарських еквівалентів для неологізмів, які прийшли в кримськотатарську мову з російської для позначення радянських реалій. Наприклад, в статті «Права, які іслам надає жінкам» зустрічаються русизми «дакладлара» (укр. – «доповідям»); «хазяйствасина» (укр. – «для свого господарства») та ін.

У програмному зверненні «Мета і напрям нашого журналу» редакція «Асрий мусульманлыкь» зазначила такі основні завдання:

- публікувати оголошення і доповіді НУРСМК, доводити до відома мусульман укази уряду;
- очищувати ісламську віру від всякого роду релігійних міфів, роз'яснювати головну мету ісламської релігії;
- просвіщати темний народ і ставати наставниками релігійних діячів з питань підготовки нових проповідей і молитов (хутб);
- підготувати мусульман до сучасності і сприяти їх розвитку й освіті (особливо в галузі економіки);
- повідомляти народу новини мусульманського світу, намагатися дати мусульманам сучасне виховання, прищеплювати їм революційний дух [17].

Структурно журнал складався з офіційної та неофіційної частин. Неофіційна частина журналу, заявленого редакцією як «релігійний, науковий і філософський», включала статті на відповідні теми.

Цікавими є паралелі релігійно-морального змісту «Асрий мусульманлыкь», який прагнув облагородити своїх читачів-мусульман, і реалій радянської епохи, яка виховувала «нову» людину. Численні статті про шкоду пияцтва, про необхідність дотримуватися правил гігієни, про потребу позбутися забобонів і марновірств тощо, про рівноправність чоловіків і жінок, про необхідність освіти, і зокрема освіти жінок, з одного боку, спираються на норми ісламу, а з другого, на диво співзвучні пропаганді соціального оновлення та здорового способу життя, характерною для радянської преси 1920 р.

Наприклад, слідом за популярними радянськими виданнями «Асрий мусульманлыкь» включається в боротьбу за тверезість. Практично в кожному його номері друкуються статті про шкоду від алкоголю: «Алкоголь – велике лихо» [18] і «Шкода людям від алкоголю» [19] Хабіба Ешрефа, «Погляд ісламського закону на алкоголь» [20] імама з Феодосії Байрамалі Каміля, «Проблема алкоголізму» [21] Муси Джарулли, «Алкоголь і його шкода для тіла» [22] Ісмаїла Сулеймана та ін.

Проблемам виховання, позбавлення від забобонів і марновірств і дотримання неспотворених норм ісламу була присвячена низка публікацій: «Іслам і невихованість» Хаджі Мусліхіддіна [23], «Наші погані звичаї» Біляла Фаїка (автор виступає проти традиції заручин дітей, яка в подальшому позбавляла їх можливості здобувати освіту та здійснювати вільний вибір при одруженні) [24], «Повчання для молоді» Хабіба Ешрефа [25] та ін.

Популярна в 1920-ті роки тема охорони здоров'я звучить у статтях: «Байдужість до охорони здоров'я в ісламському світі» імама Сеїтхаліла Сеїдабдулли [26], «Наше нехтування правилами санітарії» Сеїдмухаммеда Менглісеїда [27], «Охорона здоров'я» Біляла Фаїка [28], «В зв'язку з важливістю завдання з охорони здоров'я» Ахмеда Шукрі [29] та ін.

Іноді автори мали пояснювати своїй аудиторії, як нові реалії співвідносяться з нормами ісламу. Наприклад, Джемаледдін Вірати статтю «Артіль і кооператив» присвятив «погляду ісламу на артіль і організацію взаємодопомоги» [30].

Журнал всіляко переконував своїх читачів в необхідності освіти. Думка про користь знань для мусульманина звучить в статтях Біляла Фаїка «Роль освіти в ісламському світі» [31], «Необхідний показник буття в світі – знання і робота» Ісмаїла Сулеймана [32] та ін.

Часопис багато писав про освіту та права жінки-мусульманки: Білял Фаїк – про необхідність освіти для жінок [33], Ісмаїл Сулейман – про права, які жінкам дає іслам [34]. На цьому, безумовно, позначилася глибока традиція кримськотатарської журналістики, закладена Ісмаїлом Гаспринським в газеті «Терджиман» з її постійною увагою до теми жіночої емансипації та в журналі «Алем-и нисван» («Жіночий світ»).

Як релігійне видання, «Асрий мусульманлыкь» опублікував десятки статей, присвячених основам ісламу, його обрядам, правам і обов'язкам мусульманина, завданням сучасного мусульманства і його історії, в тому числі в Криму. Головний редактор журналу Х. Мусліхіддін вів постійну рубрику «Що відбувається в мусульманському світі?» («Мусліман алеминде нелел олуюр?») і друкував кореспонденції про важливі події життя мусульман за кордоном.

В офіційній частині журналу оприлюднювалися документи НУРСМК: звіти про другий і третій з'їзди мусульман Криму та їх рішення; циркуляри, сповіщення, оголошення НУРСМК і письмові звернення його представників; методичні вказівки про викладання релігії і графіки позашкільних уроків релігії; календарі на священний місяць Рамазан, розклад релігійних свят тощо.

Також в офіційному відділі передруковувалися окремі документи всеросійського і кримського урядів, дотичні до діяльності НУРСМК, прав священнослужителів і мусульман. Сьогодні вони є цікавими для розуміння того, як держава в зазначений період ставилася до ісламу.

Крім власних текстів, журнал передруковував матеріали з інших видань: турецьких часописів «Sebil-ül Reşad» і «Sirat-i Müstakim» та башкирського «Ісламського журналу». Також офіційна інформація передруковувалася з головної кримськотатарської газети Криму «Ени дунья».

Надзвичайно цікавим був і зворотний зв'язок журналу з його аудиторією. В останніх номерах видання повідомлялося, що для листування з читачами редакцією відкрита поштова скринька № 220 на Головоштамті Сімферополя. Але іноді читачам не було достатньо звичайного листування і вони зверталися до редакції в жанрі відкритого листа, прагнучі привернути увагу до будь-якої наболілої проблеми.

Так, у № 6 видання було розміщено відкритий лист «групи нещасних холостяків з північних сіл Євпаторійського району» [36] про відповідність шаріатові такого явища, як калім (в тексті для його позначення використовується арабізм «мехр»). «Нещасні холостяки» скаржилися на непосильність для себе розмірів каліму і просили редакцію «Сучасного мусульманства» дати пояснення, чи не є калім «релігійним пережитком».

На це звернення в тому ж номері журналу відповів Джемаледдін Вірати. Його відкритий лист цікавий поєднанням марксистських тез, згідно яких суспільні вади мають класове походження, і щирої турботи про дотримання основ ісламу і позбавлення від забобонів. Не забуті в ньому й імами, яким надана роль борців з усім відсталим і закоснілим: «Настав час позбутися нашому народові від подібних речей. Товариші імами повинні поступово пояснювати народу про ці відступи, навіть якщо більшість народу керується правилом «ми виховані так нашими предками». Релігія наша ґрунтується на вченні і вихованні гарному, це слова Пророка нашого, і про них треба пам'ятати» [36]. Закінчується лист, написаний в мітинговому стилі, традиційними радянськими гаслами: «Старі традиції минулого згубили нас. Геть сліпоту! Геть застій і лінощі! Геть невігластво» [36].

Висновки

На жаль, сприятливий період в житті кримських мусульман тривав недовго: в 1927 р різко змінився партійний курс по відношенню до національних меншин, різко погіршилося і ставлення держави до мусульманства. В результаті почав зростати економічний тиск на НУРСМК, вихід журналу «Асрий мусульманлыкъ» був припинений через нестачу коштів, а наприкінці 1928 року фактично закінчило своє існування і НУРСМК.

У наступні роки ряд авторів журналу був репресований. Судакський районний уповноважений НУРСМК Білял Фаїк вже 1928 року за справою «Міллі Фірка» був засуджений до заслання до Сибіру терміном на 3 роки (11 лютого 1929 р. колегія ОДПУ скасувала своє попереднє рішення і постановила вислати Б. Фаїка за межі СРСР) [12].

У 1936 р за «контрреволюційну пропаганду і контрреволюційну діяльність» був заарештований колишній муфтії і головний редактор «Асрий мусульманлыкъ» Хаджі Халіл Мусяядін (розстріляний 10.12.1937 року, реабілітований 26.12.1995 р) [37].

Колішній член правління НУРСМК Джемаледдін Вірати (на початок 1938 р – чорнороб заводу «КІМ») був заарештований 26.02.1938 р. і розстріляний 17.04.1938 року як «член контрреволюційної релігійної групи» (реабілітований 25 грудня 1958 р.) [38].

Перший мусульманський журнал Криму «Асрий мусульманлыкъ» (1924-1927) є унікальним виданням, матеріали якого: 1) розкривають ідейні погляди і основні напрями діяльності Народного управління релігійними справами мусульман Криму (НУРСМК); 2) поєднують ісламську тематику, традиції кримськотатарської журналістики, започатковані ще виданнями І. Гаспринського (тема освіти, прав жінок, єдності тюркського світу), і реалії «нovoї» доби.

Подяки

Автори висловлюють подяку кандидату філологічних наук Рефату Рустемовичу Абдуземілеву за допомогу в перекладі журналу «Асрий мусульманлыкъ».

Список літератури

1. Белоглазов Р. Н. Административно-правовое регулирование деятельности религиозных организаций в Крымской АССР в середине 1920-х гг. / Р. Белоглазов // Проблемы науки. – 2015. – № 1. – С. 46–50.
2. Белоглазов Р. Н. Восстановление правового статуса религиозного управления (муфтиата) мусульман в Крымской АССР в начале 1920-х гг. / Р. Белоглазов // Проблемы науки. – 2015. – № 1. – С. 51–57.
3. Белоглазов Р.Н. Политика властных органов по отношению к мусульманской конфессии в Крымской АССР (1921 – 1924) / Р. Белоглазов // Крымский контекст. – 2001. – № 7. – С. 39–50.
4. Белоглазов Р.Н. Отношение органов власти крымской АССР к мусульманскому населению в период новой экономической политики (1923–1927 гг.) / Р. Белоглазов // Историческое наследие Крыма: сб. статей. – Симферополь: Антика, 2017. – С. 226–230.
5. Белоглазов Р. Н. Реализация законодательства о религиозных организациях в Крымской АССР в начале 1920-х годов / Р. Белоглазов // Отечественная юриспруденция. – 2016. – № 5. – С. 5–9.
6. Бойцова Е. В., Ганкевич В. Ю., Муратова Э. С., Хайретдинова З. З. Ислам в Крыму: очерки истории функционирования мусульманских институтов / Е. Бойцова, В. Ганкевич, Э. Муратова. – Симферополь: Эльнио, 2009. – 432 с.

7. Гусева Ю. Н. Мусульмане Крыма и советская власть: взгляд из Москвы 1920-х гг. / Ю. Гусева // Ислам в современном мире. – 2016. – № 12 (1). – С. 137–144.
8. Хайрулдинова Э. М. Всекрымские съезды мусульман Крымской АССР (1923–1925) / Э. Хайрулдинова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Исторические науки». – Том 25 (64). – № 2. – 2012. – С. 217–224.
9. Хайрулдинова Э. М. Особенности взаимоотношений советской власти и мусульман в Крымской АССР (начало 20-х — конец 30-х гг. XX века) / Э. Хайрулдинова // Учёные записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Сер. Исторические науки. – 2011. – Т. 24(63). – № 2. – С. 134–139.
10. Хайрулдинова Э. М. Проблема развития НУРСМК на всекрымских съездах мусульман Крымской АССР (1923–1925) / Э. Хайрулдинова // Грані. – 2013. – № 10 (102), октябрь. – С. 155–159.
11. Хайрулдинова Э. М. Совет улемов при Народном Управлении Религиозными делами мусульман Крыма / Э. Хайрулдинова // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2013. – Вып. XXXVI. – С. 145–148.
12. Хайрулдинова Э. М. Судакский районный уполномоченный народного управления религиозными делами мусульман Крыма в 1920-е годы Билял Фаик / Э. Хайрулдинова // Культура народов Причерноморья. – 2013. – № 262. – С. 133–135.
13. Kanlıdere N. Bolşevik İhtilalinin ilk yıllarında Kırım'da İslamiyet ve "Asri musulmanlık" dergisi / Neşe Kanlıdere. – Istanbul : Marmara universitesi, 2004. – 159 s.
14. Яблоновська Н. В. Кримська журналістика: етнічні аспекти / Н. Яблоновська. – Сімферополь: Кримнавчпеддержаввидав, 2008. – 290 с.
15. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК : в 4 т. / Под ред. П. Н. Федосеева, К. У. Черненко. – М. : Изд-во полит. лит., 1970. – Т. 2. – 543 с.
16. Крымская АССР (1921 – 1945) / Сост. Ю.И. Горбунов. – Симферополь: Таврия, 1990. – Вып. 3. – 320 с.
17. Меджмуамызынь макъсады ве тутаджакъ ёлы [Meta і напрям нашого журналу] // Асрий мусульманлыкъ. – 1924. – № 1. – Б.с.
18. Эшреф Х. Ички феякетинъ буюгидир [Алкоголь – велике лихо] / Х. Эшреф // Асрий мусульманлыкъ. – 1924. – № 1. – С. 10–11.
19. Эшреф Х. Ичкининъ инсанлара зарарлары [Шкода людям від алкоголю] / Х. Эшреф // Асрий мусульманлыкъ. – 1925. – № 3. – С. 70–72.
20. Камиль Б. Къанун-ы Ислямийнинъ ичкие назары [Погляд ісламського закону на алкоголь] / Б. Камиль // Асрий мусульманлыкъ. – 1925. – № 5. – С. 121–122.
21. Джарулла М. Мюскират меселелери [Проблема алкоголізму] / М. Джарулла // Асрий мусульманлыкъ. – № 8 – 9, 11–13. – С. 198 – 202, 245–247, 272–275, 294–298.
22. Сулейман И. Мюскират ве онынъ вуджуда мазарраты [Алкоголь та його шкода для тіла] / И. Сулейман // Асрий мусульманлыкъ. – 1926. – № 13. – С. 307–308.
23. Муляхиддин Х. Ислямиет ве тербиесизлик [Ислам та невихованість] / Х. Муляхиддин // Асрий мусульманлыкъ. – 1925. – № 4. – С. 81–83.
24. Фаик Б. Чиркин адетлеримиз [Наші погані звичаї] / Б. Фаик // Асрий мусульманлыкъ. – 1925. – № 4. – С. 100–102.
25. Эшреф Х. Генчлере насихат [Повчання для молоді] / Х. Эшреф // Асрий мусульманлыкъ. – 1925. – № 5. – С. 119–120.
26. Сеидабдулла С. Ислям алеминде хьфз-ы сыххатийе риаетсизлик [Байдужість до охорони здоров'я в ісламському світі] / С. Сеидабдулла // Асрий мусульманлыкъ. – 1925. – № 4. – С. 91–93.
27. Менглисейид С. Бизде хьфз-ы сыххатийе къайдсизлыкъ [Наше нехтування правилами санітарії] // Асрий мусульманлыкъ. – 1926. – № 9. – С. 219–220.
28. Фаик Б. Хьфз-ы сыххат [Охорона здоров'я] / Б. Фаик // Асрий мусульманлыкъ. – 1926. – № 13. – С. 300–302.
29. Шукри А. Сагълыкъ сакълав вазифесининъ эхеммети мунасебетийле [У зв'язку з важливістю завдання з охорони здоров'я] / А. Шукри // Асрий мусульманлыкъ. – 1926. – № 10. – С. 228–229.
30. Вирати Д. Артель ве кьооператиф. Артель ве къаршылыкълы ярдым тешкиятларына ислямиетнинъ назары [Артіль і кооператив. Погляд ісламу на артіль і організації взаємодопомоги] / Д. Вирати // Асрий мусульманлыкъ. – 1925. – № 4. – С. 96–98.
31. Фаик Б. Ислям дюньясында маарифнинъ къыймети [Цінність освіти в ісламському світі] / Б. Фаик // Асрий мусульманлыкъ. – 1925. – № 2. – С. 45–46.
32. Сулейман И. Дюньяда варлыкъ косътермек ичюн билги ве чальшмакъ лязимдир [Неорбхідний показник буття у світі – знання і робота] / И. Сулейман // Асрий мусульманлыкъ. – 1926. – № 11. – С. 250–253.
33. Фаик Б. Къадынлыкъда маариф [Просвітництво в жіночому середовищі] / Б. Фаик // Асрий мусульманлыкъ. – 1926. – № 11. – С. 264–265.
34. Сулейман И. Ислям диннинъ къадынлара вирдиги хукъукъ [Права, надані жінкам у ісламі] / И. Сулейман // Асрий мусульманлыкъ. – 1925. – № 5. – С. 117–119.
35. «Асрий мусульманлыкъ» меджмуасына ачыкъ мектуб [Відкритий лист до редакції журналу «Асрий мусульманлыкъ»] // Асрий мусульманлыкъ. 1925. – № 6. – С. 142.

36. Вирати Д. Ачыкъ мектюб джеваб макъамында [Відкритий лист замість відповіді] / Д. Вирати // Асрий мусульманлыкъ. – № 6. – С. 142–143.
37. Державний архів Автономної Республіки Крим (ДААРК). – Ф. Р–4808. – Оп.1. – Спр. 06962.
38. Державний архів Автономної Республіки Крим (ДААРК). – Ф. Р–4808. – Оп. 1. – Спр. 010714.

References

1. Belohlazov, R.N. (2015), “Administrative And Legal Regulation Of Religious Organizations In The Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic In The Mid-1920s.”, *Problemy Nauky [Problems of science]*, no. 1, pp. 46–50.
2. Belohlazov, R.N. (2015), “Restoration Of The Legal Status Of Religious Administration (Muftiat) Of Muslims In The Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic In The Early 1920s.”, *Problemy Nauky [Problems of science]*, no. 1, pp. 51–57.
3. Belohlazov, R.N. (2001), “The Policy Of The Authorities In Relation To The Muslim Confession In The Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (1921 - 1924)”, *Krymskii Kontekst [Crimean Context]*, no.7, pp. 39–50.
4. Belohlazov, R.N. (2017), “The Attitude Of The Authorities Of The Crimean ASSR To The Muslim Population In The Period Of The New Economic Policy (1923–1927)”, *Istoricheskoe Nasledie Kryma [Historical Heritage Of The Crimea]*, Antiqua, Simferopol, pp. 226–230.
5. Belohlazov, R.N. (2016), “The implementation of legislation on religious organizations in the Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic in the early 1920s”, *Otechestvennaia iurisprudentsiia [Domestic Jurisprudence]*, no. 5, pp. 5–9.
6. Boitsova, E.V., Hankevych, V.Yu., Muratova, E.S. & Khairtdynova, Z.Z. (2009), “Islam In Crimea: Essays On The History Of The Functioning Of Muslim Institutions”, Elnio, Simferopol, 2009, 432 p.
7. Guseva, I. N. (2016), “Crimean Muslims and Soviet Power: A View from Moscow in the 1920s“, *Islam V Sovremennom Mire [Islam In The Modern World]*, no. 12 (1), pp. 137–144.
8. Khairuddynova, E.M. (2012), “All-Crimean Muslim Congresses of the Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (1923–1925)”, *Uchenye Zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta Im. V. I. Vernadskogo [Scientific Notes Of V.I. Vernadsky Taurida National University. Historical Science]*, vol. 25 (64), no. 2, pp. 217–224.
9. Khairuddynova, E.M. (2011), “Features Of The Relationship Between The Soviet Government And Muslims In The Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (The Beginning Of The 20s - The End Of The 30s Of The 20th Century)”, *Uchenye Zapiski Tavricheskogo Natsionalnogo Universiteta Im. V. I. Vernadskogo [Scientific Notes Of V.I. Vernadsky Taurida National University. Historical Science]*, vol. 24(63), no. 2, pp. 134–139.
10. Khairuddynova, E.M. (2013), “The Problem Of The Development Of NURDMK At The All-Crimean Congresses Of Muslims Of The Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (1923–1925)”, *Grani [Edges]*, no. 10 (102), October, pp. 155 – 159.
11. Khairuddynova, E.M. (2013), “The Council of Ulemas at the People’s Administration of the Religious Affairs of the Muslims of Crimea”, *Naukovi Pratsi Istorichnogo Fakultetu Zaporizkogo Natsionalnogo Universitetu [Scientific works of the Faculty of History of Zaporizhzhya National University]*, XXXVI, pp. 145–148.
12. Khairuddynova, E.M. (2013), “Sudak District Commissioner of the People’s Administration of the Religious Affairs of the Muslims of Crimea in the 1920s Bileal Faik”, *Kultura narodov Prichernomoria [Culture of the Black Sea Peoples]*, no. 262, pp. 133–135.
13. Kanlıdere, N. (2004), “Bolşevik İhtilalinin ilk yıllarında Kırım’da İslamiyet ve “Asri musulmanlık” dergisi”, Marmara universitesi, Istanbul, 159 p.
14. Yablonovska, N.V. (2008), *Crimean Journalism: Ethnic Aspects*, Krimnavchpedderzhavvidav, Simferopol, 290 p.
15. “CPSU in resolutions and decisions of congresses, conferences and plenums of the Central Committee” (1970), vol. 2, Izdatelstvo polytycheskoi lyteratury, Moscow, 543 p.
16. “Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (1921-1945)” (1990), vyp. 3, Tavryia, Simferopol, 320 p.
17. “Mecmuamizin maqsadı ve tutacaq yolu” (1924), *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 1, w.p.
18. Eşref, H. (1924), “İçki – felâketinin büyüğüdür”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 1, pp. 10–11.
19. Eşref, H. (1925), “İçkinin insanlara zararları”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 3, pp. 70–72.
20. Kâmil, B. (1925), “Qanun-I islâmiyenin içki”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 5, pp. 121–122.
21. Carullah, M. (1926), “Müskirat meseleleri”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 8 – 9, 11–13, pp. 198 – 202, 245–247, 272–275, 294–298.
22. Süleyman, I. (1926), “Müskirat ve Onun Vücuda Mazarattı”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 13, pp. 307–308.
23. Müslâhaddin, H. (1925), “İslâmiyet ve terbiyesizlik”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 4, pp. 81–83.
24. Faiq, B. (1925), “Çirkin adetlerimiz”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 4, pp. 100–102.
25. Eşref, H. (1925), “Gençlere nasihat”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 5, pp. 119–120.
26. Seidabdullah, S. (1925), “İslâm aleminde hıfz-üs-sıhha riayetsizlik”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 4, pp. 91–93.
27. Menliseid, S. (1926), “Bizde hıfzı sıhiyyeye qaydsızlık”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 9, pp. 219–220.
28. Faiq, B. (1926), “Hıfz-i Sihhat”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 13, pp. 300–302.
29. Şükrü, A. (1926), “Sağlık saqlav vazifesinin ehemmiyeti münasebetiyle”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 10, pp. 228–229.
30. Virati, C. (1925), “Artel ve kooperatif”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 4, pp. 96–98.
31. Faiq, B. (1925), “Islam dünyasında Maarifnin Kıymeti”, *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 2, pp. 45–46.

32. Süleyman, I. (1926), "Dünyada varlıq göstermek için bilgi ve çalışmaq lâzımdır", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 11, pp. 250–253.
33. Faiq, B. (1926), "Qadınlıqda maarif", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 11, pp. 264–265.
34. Süleyman, I. (1925), "İslâm dininin qadınlara", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 5, pp. 117–119.
35. "Asriy müslümanlıq" mecmuasına açıq mektüb", (1925), *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 6, pp. 142.
36. Virati, C. (1925), "Açıq mektüb cevab maqamında", *Asri Müslümanlıq [Modern Islam]*, no. 6, pp. 142–143.
37. State Archive of the Autonomous Republic of Crimea, f. R–4808, op. 1, d. 06962.
38. State Archive of the Autonomous Republic of Crimea, f. R–4808, op. 1, d. 010714.

УДК 007: 94 (47).084.1

**КРЫМСКОТАТАРСКИЙ ЖУРНАЛ «АСРИЙ МУСУЛЬМАНЛЫКЪ»
КАК ОТРАЖЕНИЕ СОВЕТСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ 1920-Х ГОДОВ**

Аннотация

Целью статьи стало установление истории создания, задач, авторского состава, структуры, проблемно-тематического своеобразия, формально-издательских характеристик крымского ежемесячного религиозного, научного и философского журнала «Асрий мусульманлыкъ». Междисциплинарный характер статьи обусловил использование методов филологического и исторического исследования: культурно-исторического, описательного, историко-типологического. Содержание журнала исследовалось методами проблемно-тематического анализа с учетом исторического контекста. Сделан вывод о том, что материалы «Асрий мусульманлыкъ»: 1) раскрывают идейные взгляды и основные направления деятельности Народного управления религиозными делами мусульман Крыма (НУРСМК); 2) соединяют исламскую тематику, традиции крымскотатарской журналистики, ведущие начало от изданий И. Гаспринского (тема образования, в том числе религиозного, прав женщин, единства тюркского мира), и реалии новой эпохи.

Ключевые слова: «Асрий мусульманлыкъ»; Крым; мусульманский журнал; крымскотатарская пресса; этническая пресса.

UDC 007: 94 (47).084.1

**CRIMEAN TATAR'S MAGAZINE "ASRI MUSULMANLIQ"
AS A REFLECTION OF THE SOVIET NATIONAL POLICY OF THE 1920S**

The main objective of the article was to establish the history of creation, the tasks, structure, typological and problem-thematic uniqueness of the Crimean magazine "Asri Musulmanliq" ("Modern Islam"). The authors refer to the situation of the Muslims of Crimea in the 1920s, the history of the creation of the National Administration of Religious Affairs of Muslims of the Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic (NURDMK) and its organ, the monthly religious, scientific and philosophical journal "Asri Musulmanliq" (1924–1927). The interdisciplinary nature of the article led to the use of methods of philological and historical research: cultural, historical, descriptive, historical and typological. The content of the journal was investigated by the methods of thematic analysis based on the historical context. The issues and themes of the publication are considered in close cooperation with the life of the Muslim Ummah of the Crimean Peninsula, the leading trends of the time, the tasks of the authors of the publication. Parallels on the religious and moral content of the journal "Asri Musulmanliq", which is seeking to ennoble its Muslim readers, and the realities of the Soviet era, which are bringing up the "new" person, are being made. Numerous articles of the publication on the dangers of drunkenness, on the need to observe hygiene rules, on the need to get rid of prejudices and superstitions, etc., on the equal rights of men and women, on the need for education, and in particular the education of women, on the one hand, are based on norms Islam, on the other hand, is surprisingly consonant with the promotion of social renewal and a healthy lifestyle, characteristic of the Soviet press of the 1920s. The authors come to the conclusion that "Asri Musulmanliq" is a unique publication, the materials of which: 1) reveal the ideological views and main directions of the activity of the National Administration of Religious Affairs of Muslims of Crimea (NURDMK); 2) combine Islamic themes, traditions of Crimean Tatar's journalism, originating from the editions of I. Gasprinsky (the theme of education, including religious, women's rights, unity of the Turkic world), and the realities of the new soviet era.

Keywords: "Asri Musulmanliq", Crimea, Muslim magazine, Crimean Tatar's press, ethnic press.

Подано до редакції – 28.02.2019

Рецензовано – 03.03.2019

Прийнято до друку – 10.03.2019

